

Stichting Anemoon (zee-organismen), FLORON (hogere planten), BLWG (mossen en korstmossen), NMV (paddestoelen) en de KNNV (meerdere groepen).

Iedereen wordt van harte uitgenodigd deze landelijke dag bij te wonen. De toegang is gratis. Als men de lunch wenst te gebruiken in de Flint, dan dient men f 15,00 over te maken op girorekening 5134425, t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen onder vermelding van 'lunch de Flint'. Bij aankomst bij de Flint ontvangt men dan een lunchbon.

Datum: 9 december 1995
Tijd: 9.30-16.30 uur
Plaats: De Flint, Amersfoort

Landelijke dag: onderzoek flora en fauna

Op zaterdag 9 december zal in de Flint in Amersfoort een landelijke dag worden gehouden over het onderzoek naar flora en fauna in Nederland.

De dag wordt georganiseerd door de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna i.o. (voorheen PGO-ff), een samenwerkingsverband tussen de organisaties die, met behulp van vrijwilligers, gegevens verzamelen en beheren over zoogdieren, vogels, amfibieën en reptielen, diverse insectengroepen, zee-organismen of hogere lagere planten.

Doel van deze dag is om een overzicht te geven van het onderzoek dat door de verschillende organisaties wordt uitgevoerd en om aan te geven op welke manier een samenwerking tussen verschillende groepen tot veel extra informatie kan leiden. Deze dag is zowel bedoeld voor mensen die zelf gegevens over flora en fauna verzamelen, als voor diegenen die in beleid, inrichting of beheer gebruik maken van deze gegevens.

Er zullen gedurende de dag korte lezingen gehouden worden over de onderzoeksgegevens die worden verzameld over ecologie, verspreiding en aantalsontwikkelingen bij verschillende groepen. Ook zal worden ingegaan op het gebruik van de gegevens voor behoud en herstel van flora en fauna in Nederland. Zo komen in ieder geval de volgende thema's aan de orde:

- Landelijke inventarisaties
- Tijdreeksen en meetnetten
- Rode lijsten
- Soortenbescherming

Het is niet de bedoeling om allemaal 'droge' verhalen te houden, maar juist om enthousiasme over te dragen.

De volgende organisaties zullen zich op deze dag presenteren en ook met een informatiestand aanwezig zijn:

VZZ (zoogdieren), VLEN/SVO (vleermuizen), SOVON (vogels), RAVON (reptielen, amfibieën en vissen), EIS-Nederland (insekten), NEV (insekten), De Vlinderstichting (vlinders), TINEA (nachtvlinders),

Zeldzame moordrupsen in de pan

Werkzaam op een groenteafdeling te Vlis-singen, bij de grootste kruidenier, ontdekte ik in het najaar van 1993 en 1994 kleine gaatjes in de peultjes. Deze groente wordt tegenwoordig het hele jaar per vliegtuig geïmporteerd vanuit Zimbabwe. Redelijk beschermd in het peultje bleken rupsjes bij voorkeur de erwten op te peuzelen. Pas in 1994 lukte het me om een vijftal rupsen tot vlinder te kweken. Ik ontdekte nadat ik meerdere rupsen bij elkaar in een potje had gedaan dat er telkens maar één overbleef. Het waren dus moordrupsen.

Na determinatie bleek het om *Heliothis armigera* te gaan, een tropische /subtropische soort. De soort wordt beschreven in 'De Nederlandse trekvlinders' van Lempke. Hij is in elf jaren (in de periode vanaf 1858 tot 1962) waargenomen en dus als vlinder een zeldzame verschijning. Van rupsenvondsten was tot nu toe nog niets bekend.

Anton Baaijens, Oost-Souburg.

Vlinderkaarten

Wie spaart evenals ik VLINDERS. Voornamelijk kaarten maar ook andere voorwerpen. Wie wil ervaringen uitwisselen en eventueel ruilen?

Etty G. de Boer, Adelaarsweg 10, 9404 CW Assen, tel. 0592-317011.

Kandidaten Gouden

Vlinder 1996

In maart 1996 zullen op Tuinidee de Gouden Vlinders worden uitgereikt aan mensen, organisaties en groepen die zich op bijzondere wijze hebben ingespannen voor behoud en herstel van de vlinder-

In't kort

stand in Nederland. Daarbij zijn drie categorieën: 'Werkgroepen op het gebied van natuur en landschap', 'Bedrijven' en 'Op persoonlijke titel'.

We nodigen u uit om voor 1 januari kandidaten voor de Gouden vlinder 1996 voor te dragen. Weet u iemand? Schrijf dan een briefje naar De Vlinderstichting, Postbus 506, 6700 AM Wageningen, ter attentie van Jan van der Made. Vermeld daarin ook waarom deze persoon, groep of organisatie volgens u voor de Gouden Vlinder in aanmerking komt. We zien de aanmeldingen met belangstelling tegemoet.

Citroenvlinder en zomerrust

In het artikel 'Houdt de citroenvlinder wel of geen zomerslaap?' in Vlinders 10 (2):23-24 constateert Hans Smeenk dat in een aantal publicaties over zomerrust in het vlinderstadium gesproken wordt, terwijl in andere daar met geen woord over gerept wordt. Hij was teleurgesteld ook in de Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa daar niets over te vinden. Dat klopt. Alleen bij het Bruin zandooje wordt het verschijnsel van zomerrust vermeld omdat bij deze soort daarnaar onderzoek is gedaan. Verder staat in het hoofdstuk over de biologische groepen onder 'Vlinderoverwinteraars en trekvlinders' (blz 125) de vage aanduiding 'De vlinders zijn in staat om langdurig te schuilen, waardoor zij perioden met ongunstig weer goed kunnen verdragen.' Maar Hans Smeenk denkt bij de zomerrust aan een levensstrategie waarbij het Citroentje iets doet om zichzelf te sparen. Het aantal vliegrepen dat het in zijn leven kan maken is tenslotte maar beperkt. Dus zomerrust als een taktiek om het verslijten te beperken. Hoe meet je dat? Zou het uit de gegevens van de landelijke transectellingen kunnen blijken? Even rekenen. Het eistadium duurt 6 (4-8) dagen, het rupsstadium 32 (24-43) en het popstadium 12 (9-16). Dus de cyclus e/t/m vlinder duurt normaal ongeveer 50 dagen, in perioden van warm weer 37 en in perioden van koel weer 67 dagen. De vlinders beginnen eind april met het leggen van eieren en gaan daarmee door tot midden juli. In

mijn tuin werden in 1990 de eerste eieren gelegd op 30 april en de laatste op 16 juli. De eieren van 30 april kunnen vlinders zijn geworden op 6 juni (als mei zeer warm is geweest), 19 juni (normaal) en als het weer tegen zit, 6 juli. De eieren van 16 juli kunnen bij warm weer op 22 augustus vlinder zijn, normaal kunnen ze op 4 september verwacht worden maar bij langdurig slecht weer pas op 21 september. De periode tussen het verschijnen van de eerste en de laatste vlinder kan dus 107 dagen bedragen. Hoe meet je nu een mogelijk zomerrustperiode uit fenologische veldwaarnemingen? Ik weet het niet. Veel eenvoudiger lijkt mij een experimentele benadering in een grote kweekkooi. Ik verwacht dat een Citroentje in zomerrust

gaat zodra deze voldoende vetreserves heeft aangelegd. Dat zou binnen 10-14 dagen kunnen gebeuren als ze voldoende nectar kunnen bemachtigen. De vroegste vlinders van juni kunnen dan al dezelfde maand in zomerrust gaan. Omstreeks begin tot midden september is er weer een activiteit te verwachten waarbij opnieuw gefoerageerd wordt voordat de definitieve overwinteringsplaats gekozen wordt. Deze zomerrustperiode kan dus twee maanden duren. Bij vlinders die laat in het seizoen uitkomen, zal in het geheel geen zomerrust optreden. Die moeten als de bliksem maken dat ze voldoende vetreserves aanleggen voor de overwintering. In noordelijke streken als Scandinavië, zal dus nimmer zomerrust optreden, in de landen rond de Middellandse Zee zal dit heel sterk zijn en bij ons zo'n beetje, het ene jaar wat meer en het andere jaar wat minder. Voor de Kleine vos en de Dagpauwoog geldt hetzelfde. Deze soorten kunnen echter soms hetzelfde jaar nog tot voortplanting komen na een rustperiode in een hete en droge zomer. Voor deze soorten verwacht ik wel dat het verschijnsel van zomerrust uit landelijke vlindertellingen kan blijken.

Literatuur over overzomerij bij dagvlinders: Edwards, E.D., 1973. Delayed ovaria development and aestivation in adult females of *Heteronympha merope merope*. J. Aust. Entomol. Soc. 12:92-98
Garcia-Barros, E., 1987a. Observaciones sobre la biología de *Maniola jurtina* (L.) en el centro de

la peninsula Iberica: fenología general del ciclo biología, duración del período de prepuesta y fecundidad potencial de las hembras (Lep., Nymphalidae). Boletín Asoc. esp. Entom. 11: 235-247.
Garcia-Barros, E., 1987b. Estudio comparativo de la biología y morfología de cuatro especies de *Hipparchia fabricius* (Lepidoptera, Satyridae). Tesis doctoral, Universidad Autónoma de Madrid. pg i-vi + 379.
Masaki, S., 1980. Summer diapause. Annual Review of Entomology 25:1-25.
Masetti, M. & Scali, V., 1972. Ecological adjustment of the reproductive biology in *Maniola jurtina* from Tuscany. Atti dell' Accademia nazionale dei Lincei Rendiconti 53:460-470.
Roer, H., 1978. Generatione-folge und Dormanz mitteleuropäischer Populationen von *Aglais urticae* L. (Lep. Nymphalidae). Zoologisches Jahrbuch für Systematik 105: 548-560.
Scali, V., 1971. Imaginal diapause and gonadal maturation of *Maniola jurtina* from Tuscany. (Lepidoptera, Satyridae). Journal of Animal Ecology 40: 467-472.

Frits Bink, Bennekom

Monitoringgegevens Citroenvlinder

De gegevens van de monitoringroutes zouden mogelijk kunnen aantonen dat de Citroenvlinder een zomerslaap houdt. Zoals Frits Bink al aangeeft zal dat door de spreiding in het verschijnen van de vlinders moeilijk zijn aan te tonen. Uit de monitoringgegevens blijkt inderdaad niet dat de Citroenvlinder een zomerslaap houdt. Dit is echter geen bewijs dat het niet gebeurt, alleen kan het met de routegegevens dus niet worden aangetoond.

DeVlinderstichting

Slapende Citroenvlinder

Het probleem van het wel of niet overzomer van vlinders houdt me al jaren bezig. Vele jaren geleden toen de Grote vos nog talrijk was, viel het me op dat ze maar twee weken te vinden waren in de zomer. Zo ook vind je soms slapende Dagpauwogen in augustus op zolder en ook de Citroenvlinder is soms in weken heel schaars. Op 24 augustus 1992 was ik op het landgoed 'Welna' op de Veluwe. Op zo'n tocht probeer ik alle mogelijke rupsen te verzamelen. Ze worden dan gefotografeerd en opgekweekt, zodat er later een naam bij het plaatje kan.

Langs een heideveldje en een zandpad stonden wat meterhoge berkestruikjes. Ieder struikje zocht ik af en alle dichtgesponnen blaadjes peuterde ik open. Plots stond ik oog aan oog met een Citroenvlinder. Hij zat diep weg in het struikje, een halve meter boven de grond. Hij hing onder aan een blaadje en ik ontdekte hem (het was een mannetje) aan de rode pootjes waar ik bovenop keek. Hij deed geen enkele poging om weg te vliegen en ik liet hem rustig zitten. Het was zonnig, die dag, maar niet warm. Uit mijn noti-

ties blijkt dat de Heivlinder, de Kleine vos, het Klein geaderd witje en de Citroenvlinder op de heide vlogen. Dus er waren ook aktieve Citroenvlinders die dag.

N.W. Elfferich, Capelle a/d IJssel

EN DIT ZIJN ZE DAN ..

de unieke litho's van Hans Verhoef voor het Vlinderherstelfonds!

Zoals we al in het augustusnummer hebben gemeld, wil de beroemde vlinderschilder Hans Verhoef het Vlinderherstelfonds steunen. Hij heeft hiervoor twee schilderijen gemaakt, waarvan onder persoonlijke begeleiding van Hans Verhoef litho's gedrukt zullen worden. Elk exemplaar wordt genummerd en gesigneerd door de kunstenaar.

De schilderijen zijn schitterend geworden. En we hadden, gezien de reputatie van Hans Verhoef, natuurlijk niet anders verwacht. Op bijgaande foto's ziet u ze afgebeeld. En het goede nieuws is: er zijn, exclusief voor onze donateurs, nog exemplaren beschikbaar! Als u nu bestelt, maakt u een goede kans in het bezit te kunnen komen van één of zelfs twee unieke stukken vlinderkunst.

In het kader vindt u alle informatie die u nodig heeft om snel te kunnen beslissen. En natuurlijk, het belangrijkste, u steunt met uw aankoop het Vlinderherstelfonds. **Bestel dus nu, want OP IS OP!!!**

De feiten op een rijtje

Prijs: f 400,- per litho, inclusief BTW en verzendkosten.

Hiervan gaat per litho f 150,- naar het Vlinderherstelfonds.

Bestellen: Maak f 400,- per litho over op giro 513.44.25, onder vermelding van 'litho 1' of 'litho 2' of 'beide litho's'.

Levering: De oplage per litho is 200 - 400 exemplaren. Bij overintekening worden de litho's toegekend in volgorde van binnenkomst van de betalingen. Als u niet in aanmerking komt, wordt uw betaling geretourneerd en ontvangt u zo snel mogelijk bericht.

Litho 1: soorten: o.a. Grote weerschijnvlinder, Grote vos, Koninginnepage, Grote ijsvogelvlinder, Rouwmantel.

Litho 2: soorten: o.a. Grote parelmoervlinder, Grote vuurvlinder, Tijnblauwtje, Heideblauwtje, Vals heideblauwtje.

Oplage: per litho minimaal 200, maximaal 400.

Formaat:

- papier: 56 x 76 cm

- afbeelding: 24 x 30 cm

Papier: 190 grams

Afwerking: Onder persoonlijke begeleiding van Hans Verhoef, om topkwaliteit te garanderen.

Elk exemplaar genummerd en gesigneerd door Hans Verhoef.

De Vlinderstichting behoudt zich het recht voor om bij onvoldoende deelname de inschrijvingen te annuleren. In dat geval ontvangt u voor 1 januari a.s. bericht.

Vlinder- stichting

Bloembollen

Het is weer tijd om bloembollen te gaan planten. De Vlinderstichting is bijzonder benieuwd naar uw ervaringen met de volgende bloembollen.

Allium: atropurpureum, lucidum, moly, multibulbosum, ostrowskianum. Camassia-soorten, Chionodoxa luciliae, Dischlostemma congestum, Eremurus soorten, Ipheion uniflorum, Ixia-soorten, Nactaroscordum siculum en Scilla nonscripta. Als u een of meer van deze soorten in de tuin heeft gezet, wilt u dan uw ogen eens extra openhouden voor vlinderbezoek? De Vlinderstichting is bijzonder geïnteresseerd in uw waarnemingen.

Litho 1

Litho 2